

KYRKOMÖTET 1946

NÅGRA GLIMTAR OCH SUMMERINGAR

Av domprosten, teol. d:r IVAR HYLANDER, Växjö

EN ERFAREN kyrkomötesledamot anförtrodde mig i ett obevakat ögonblick — visserligen under intrycket av en segdragen debatt i en ganska intresselös fråga — att pågående kyrkomöte vore det tråkigaste han bevistat. Den som var med för första gången är icke i stånd att göra jämförelser alls; bortsett härifrån kan jag för egen del icke finna epitetet »tråkig» passande till karakterisering av det nu slutade allmänna kyrkomötet. Märkligt var det visserligen icke heller, och det rönt av pressreferat och besöksfrekvens bland åhörarna att döma icke synnerlig uppmärksamhet. Men det saknade icke arbete åt sina 60 medlemmar, och det höll samman i en dryg månad i god arbetsgemenskap. Man vill gärna tro, att det i sin tid och genom främjande av de frågor som nu voro förhanden dock har tjänat Kyrkans liv och gärning i vårt folk.

Man kan icke frångå motet en viss exklusivitet. Det ringa antalet — alltför ringa för att ge en någotsånär riktig avspiegling av kyrkolivets förankring i skilda folkgrupper — bidrar därtill. Av de prästerliga deltagarna äro biskoparna självskrivna och 4 valda representanter för de båda teologiska fakulteterna. Återstoden, som blott blir 13, väljes som ombud för respektive stifts prästerskap. I icke mindre än 7 fall hade förtroendet givits åt stiftets domprost, i 4 fall genom nyval. Av de övriga voro tre ordinarie ledamöter av domkapitel och en ersättare för sådan; endast två saknade alltså kontakten med en stiftstyrelsens arbete. Även i fråga om lekmännen gällde i viss mån, om än icke i samma utsträckning detsamma. Det är helt visst en synnerligen god arbetsbetingelse, att så varit förhållandet, då en del större frågor på detta sätt under remissbehandlingen blivit en icke alltför ringa del av mötesdeltagarna förtrogna. Den korta tid, som står mötet till buds, skulle eljest ännu sämre räcka till. Men i och för sig vore det att önska, att både när det gäller präster och lekmän en mångsidigare representation kunde ernås.

Både äldst och yngst i församlingen var denna gång en lekman. Benämningen ålderspresident har ingen funktion i detta sammanhang, annars skulle den som hederstitel ha förlänats den gotländske kyrkovärden Rudolf Bolin i Alva, för femte gången företrädare för sitt stifts kyrkfolk, mer trygg och trogen än talför. Vilken benämning den yngste bör förlänas vet jag än mindre; fru Nancy Eriksson från självaste huvudstaden, född 1907, var icke rädd att gripa till pennan (skrivmaskinen?), ej heller till ordet. Törhända till de gamles förfäran dristade sig åtskilliga nykomlingar både att motionera och att uppträda i plenum, vilket åtminstone förr i tiden ansågs icke passande i riksdagen. Räkna jag rätt, hade till de 48 motionerna bidragit icke mindre än 48 personer, dock icke med en per man; av mötets 23 nyvalda (av 47 valda!) deltog som motionärer 18; som en kuriositet kan nämnas, att Linköpings stifts med biskop fyrtaliga representation helt avstod från att öka mötets arbetsbörda. Endast en av dem, hovpredikanten Giertz, gjorde inlägg i debatten. Biskoparna i både Linköping och Strängnäs besinnade tydligen ordet: Att tala är silver men tiga är guld. Eljest förefaller det, som om blott ett drygt tiotal ledamöter icke läto höra sin röst.

Det redan antydda stora antalet novitier bidrog kanske i sin mån att ge detta möte dess särprägel. Vad som tilläventyrs brast i rutin och kunskap om den oskrivna lag, som heter mötets praxis, ersattes av oförskräckt intresse, som kanske särskilt kom utskottsarbetet till godo. Även en nykomling på suppleantplats fick ett starkt intryck av, att här låg tyngdpunkten i mötets arbete. Det förnämsta av mötets utskott har kyrkolagsutskottet namn att vara. Till dess ordförande korades en nyvald lekman, överdirektören Hardy Göransson, som med elegans och framgång i plenum förde utskottets talan. Huruvida också hans var förtjänsten, att sagda utskott i en debatt fick det erkännandet, att någon slags Golfström måste ha kommit i välgörande närhet av denna för sin kyla mot motionärer tidigare kända korporation, det undantrar sig mitt bedömande.

»Kyrkolagen» fick emellertid så mycket att bestyra, att ett »särskilt utskott», benämnt det andra, tillsattes som reserv. På dess lott föllo alla motioner, som berörde ändringar i gällande prästvallag, och här måste det nog sägas, att Kyrkolagsutskottets berömda kyla frostat av sig; på något enda undantag när avlivades nämligen ganska smärftfritt motioner i mängd. Men så hade utskottet att under biskop Ysanders skickliga och koncilianta led-

ning också bereda den omfattande prästutbildningsfrågan till kyrkomötets yttrande. I det utskottsbetänkande, som härom utarbetades, nedlade tvivelsutan detta utskott sin bästa arbetsprestation.

Detta utskotts benämning förutsätter emellertid förefintligheten jämväl av ett »första särskilda utskott». Det hade endast om hand en fråga, men av desto större format: kyrkomusikerfrågan. Under biskop Brilioths sakkunniga egid lyckades utskottet på förhållandevis kort tid alstra ett betänkande, som av mötet kunde godtagas såsom dess beslut.

Till det s. k. tillfälliga utskottet — en förmodligen ganska oegentlig benämning — hänsköts frågor av rätt olika beskaffenhet. Med stor älskvärdhet förde biskop Bohlin där en mild spira, och med stor talekonst förde han dess talan i mötet, dock icke alltid till seger. Det minst arbetstyngda av de egentliga utskotten var denna gång beredningsutskottet, som under ärkebiskopens ledning har att förbereda alla frågor, som röra kyrkliga böcker. Detta utskott hade vid nästföregående möte, för fem år sedan, väl varit det hårdast belastade; nu kommo blott få motioner under dess behandling, och ingen enda av dessa lyckades vinna gehör. Man vill icke utan tvingande nödvändighet ändra, där en nyskapelse just avslutats, och därom torde ingenting vara att säga.

Här har redan ordats åtskilligt om motioner. På kyrkomötets arbetsbord ha dock regeringens proposer, som betitlas kungliga skrivelser, enligt mötets arbetsordning ett företräde. Deras antal var denna gång 11. Två av dem ha redan i förbigående antytts: kyrkomusikerfrågan och prästutbildningsfrågan. En tredje fråga, som beredde kyrkolagsutskottet mycken möda och vars behandling i plenum framlockade en av mötets intressantaste debatter, gällde förslag till ny Lag om ämbetsbrott av präst. För tillfället är domkapitlet underinstans i sådana mål och hovrätten överinstans. Nu har frågan aktualiserats i samband med arbetet på ny strafflag, där man principiellt önskar bortta all särslagstiftning för olika kategorier tjänste- eller ämbetsmän. Härmed kommer domkapitlet att upphöra som rättskorporation. Men man har gjort den ur kyrklig synpunkt viktiga distinktionen, vars innebörd underströks både av utskott och i plenum, att liksom Kyrkan allena förläna ämbetet, så är det endast kyrkans egna organ, som det tillkommer att frändöma ämbetet; domstolen kan i ty fall blott döma till förlust av viss prästerlig tjänst. Saken kompliceras dock genom besvärshöjden, som bör tillkomma envar

medborgare, även i hans egenskap av tjänsteman. Då ingen högre kyrklig centralmyndighet existerar inom nu gällande kyrkoförfattning, hade lagförslaget upptagit regeringsrätten såsom prövande instans i sådana fall. Någon ändring blev heller icke förordad av utskottet, och det kungliga förslaget togs med ett par önskemål, som justitieministern under debatten förklarade sig för sin del kunna biträda. Det framhölls också både av honom och statsrådet Quensel, att hade en kyrklig instans funnits, som kunnat betros med dessa uppdrag, så hade utan tvekan förslag härom framlagts. Frågan blir väl, låt oss hoppas, icke så ofta aktuell, men den tangerade det ömtåliga och principiellt livsviktiga spörsmålet om kyrka och stat. Därför kan det vara lämpligt att även i denna krönika ge den ett utförligare omnämnande än den i sig själv skulle motivera.

Två lekmannarepresentanter för den för övrigt helt nyvalda Stockholmsbänken, tryckaren Lindström och fru Eriksson, hade genom motioner berört brännbara ämnen: den ena motionen avsåg kontroll av kyrkliga insamlingar, den andra åtgärder mot den s. k. »kyrkonazismen». Debatten i den förra frågan komplicerades av ett par »konstitutionella» överväganden: riksdagen, som fällt en proposition i ärendet, har för några år sedan begärt fortsatt utredning om kontroll av insamlingar i allmänhet, utan att något resultat därav ännu försports. Sedan bl. a. Diakonistyrelsen i då avgivet remissyttrande låtit sina tidigare betänkligheter fara, föreföll det nu ganska rimligt att icke ställa sig avvisande till det framlagda förslaget. Tvekan berodde på den allmänna principen att icke besvara K. M:t med en sak, som redan bör anses vara föremål för hans uppmärksamhet. Den hade också sin grund i farhågan, att ett bifall kunde tolkas, som om Kyrkomötet nu av några icke närmare antydda skäl funnit anledning begära en särslagstiftning för det kyrkliga området. Att detta icke alls avsågs, hade tillfälliga utskottet, som tagit sig en extra funderare på saken, kraftigt sagt ifrån, men ville dock förorda framställning i ärendet till K. M:t. Hade riksdagen begärt en utredning, så kunde nu Kyrkomötet genom sin skrivelse stödja detta allmänna krav ur kyrklig synpunkt; något annat vore icke på tal. Debatten, som artade sig att bli en aning förvirrande, kom genom ett förtydligande tilläggsyrkande av biskop Jonzon, som vann även utskottets sanktion, att mynna ut i en seger för utskottets hemställan.

Frågan om kyrkonazismen handlades av kyrkolagsutskottet, där

den ene av motionärerna, tryckaren H. O. Lindström, hade säte som suppleant. Man kan tilläventyrs överväga, om motionen som sådan egentligen hörde under Kyrkomötets domvärjo; när den nu en gång var väckt, och där bakom låg utan tvivel ett intresse att bereda Kyrkomötet som Kyrkans representation tillfälle att ge lastarenom klart besked, så var det lyckligt, att den icke av formella skäl lämnades utanför. Kyrkomötet kan ju icke — tyvärr vore man frestad tillägga — göra »uttalanden» i den ena eller andra frågan, utan har att svara ja eller nej till K. M:ts förslag och eljest i underdånighet till Konungen göra framställningar och önskemål kunniga. Men har Kyrkomötet med gillande tagit ett utskottsutlåtande ad acta, så kan det få karaktär av ett dokument av dignitet som kyrkomötesbeslut. Så blev fallet nu, och ingen kan gärna efter detta vara i villrådighet om, vilken ställning vår kyrkas högsta representation intar till detta spörsmål, men väl vara i beråd, hur det skall vara möjligt att vinna burskap för det brukade ordet »kyrkonazism». Sedan nu ytterligare utskottsordföranden sagt ifrån, att man inom kyrkan i denna sak gjort »dumheter» — något som han i annat sammanhang ansåg vara Kyrkans största våda just nu, då läget visst icke eljest är vare sig nermörkt eller hopplöst — så förklarade sig motionärerna tillfreds med, att deras hemställan om åtgärder lämnades utan bifall. Den statistik över nazistsympatiserande präster, som biskop Cullberg lämnade i debatten, får väl anses som ett mer upplysande än upplyftande tidsdokument.

Det kan knappast intressera läsarna av denna tidskrift att bli närmare orienterade i en hel del frågor av mer specifik kyrklig karaktär. Dit räknar jag ett par framställningar om ändringar av vissa detaljbestämmelser i den säkerligen i prästerliga kretsar mer lästa än älskade del av kyrkolagen, som heter prästvallagen. Dit kanske också bör räknas, att man med varsam hand plockade bort ett par stenar till på ruinerna av den en gång stolta och fasta byggnad, som heter 1686 års ännu i princip gällande kyrkolag. Nu begärde nämligen mötet hos K. M:t sådana åtgärder, att stadgandena om jordfästning i stillhet enligt 1894 års jordfästningslag skulle upphöra att gälla. Enahanda yrkande gjordes av mötet angående kap. 5 i kyrkolagen om barnakvinnors kyrkogång — varmed icke följer ett upphävande av kyrkohandbokens kapitel om En moders tacksägelse, även kallad kyrkotagning.

Av större allmänintresse torde det vara, att mötet på grund av en motion av en av mötets jurister, härads hövding Turén i Väs-

terås, som redan tidigare sökt intressera församlingen för åtgärder på gravrättens område, nu beslöt hemställan till K. M:t dels om en allmän översyn av gällande lagstiftning på detta område, dels ock om utarbetande av det förslag till reviderad eller ny lagstiftning, som kan föranledas av en sådan översyn. I andra fall ställde sig utskott och möte mer kallsinniga, när det gällde påkallade lagändringar. Att på lagstiftningens väg, såsom den med dubbel eloquentia begåvade kyrkoherden Herrlin i Landskrona föreslog, söka få till stånd delning av pastorat, som uppnått viss storleksgräns, trodde sig icke mötet om. Man hänvisade till att i fråga om församlingsindelningen i rikets tre största städer utredning slutförts och vore föremål för myndigheternas beprövande; det hade dock icke skadat om någon påpekat, att problemet finns också på andra håll, utan att veterligen ännu några åtgärder vidtagits (bl. a. i tre industrialiserade stiftsstäder). I varje fall gav debatten stiftschefen i Stockholm ett tillfälle att understryka det orimliga i det förhållande, som nu råder inom storstadens växande Mammutförsamlingar — den statistik på antalet förrättningar, som där måste komma på prästerskapets lott, var i hög grad ägnad till en tankeställare.

Mötets första motion, som väcktes av en av de »gamle i gårde», rektor Göransson i Kalmar, gällde kristendomsämnetts ställning i samband med det väntade nya skolprogrammet. Helt naturligt gjorde mötet motionärens hemställan till sin, och kraften i denna samlade manifestation kan näppeligen avsevärt lida av att fru Eriksson förklarade sig osolidarisk med mötets mening i detta stycke. Ett par motioner, som framkallade rätt livligt meningsutbyte, gällde kyrkans möjligheter att i sin vardagsgärning nå ut till större kretsar av vårt folk och göra dem medansvariga i Kyrkans liv och arbete. Så tolkar jag i varje fall innebörden i rektor Petrus Envalls med starkt personligt engagemang försvarede motion om möjlighet för kyrkoråd att utse särskilt församlingsråd till bevakande av församlingslivets behov; att den föll, får icke tydas som bristande intresse för saken. »Norrlänningarna» rektor Lagerström och domprost Hultgren väckte förslag om utredning beträffande utbyggande av stiftsorganisationen genom ett legaliserat stiftsmöte, sammansatt av på visst sätt valda ombud för stiftets församlingar, från vilka ekonomiskt stöd i laga former skulle tillförsäkras denna stiftsrepresentation. Mötet beslöt i anledning av motionen dels begära, att vid i annat sammanhang begärd revision av bestämmelserna om allmänt prästmöte

i kap. 25 kyrkolagen också skulle upptagas bestämmelser om stiftsråd och stiftsmöte, dels att till kyrkliga angelägenheter, för vilkas bestridande församlingsmedel få tagas i anspråk, må räknas bidrag till stiftsmöte eller stiftsråd. Att man begärde medel ur kyrkofonden dels till den studentprästabefattning, som finns i Uppsala men uppehålls genom gåvomedel, dels till bestridande av svenska kyrkans internationella förbindelser, bör kanske också omnämnas till bestyrkande av, att en hel del frågor verkligen icke endast diskuterades med negativt resultat under uttalande av större eller mindre förståelse för motionärens avsikt och syfte, utan också framfördes såsom mötets *petita* på högre ort.

Det kunde väl vara frestande och kanske icke alldeles ur vägen att avsluta min redogörelse, som efter redaktörens önskan fått några subjektiva färgstänk, med en korrekt redogörelse för innebörden av de stora frågor, som mötet hade att taga ställning till, nämligen kyrkomusikerfrågan och prästutbildningsfrågan. Båda ligga ju ännu oavgjorda. I den förra skall riksdagen höras, och det kan i varje fall icke sägas, att Kyrkomötet ställt sig i vägen för en länge eftertraktad lösning av de invecklade frågor, som höra hit — även om det kunde förefalla, som om utredningen i fråga icke just gjort tingen enklare. I den senare frågan blir det väl än en gång remiss till universitetsmyndigheterna. Det har icke varit fråga om att skilja någon del av utbildningen från dess hos oss hävdvunna samband med universiteten. Men den praktiska utbildningen behöver vidgas och rikligare tillfälle till auskultering beredas de blivande prästerna, och det icke minst i fråga om den alltmer förgrenade socialvården. Här ha önskemål med något växlande styrka framkommit om en fastare förankring av en viss del av utbildningen till de lokala stiftsstyrelserna, och en snabbskiss till en sådan utvecklingslinje, som uppdrogs under utskottsbehandlingen och närmast hade de båda suppleanterna Hylander och Giertz till upphovsmän, vann mycken sympati i denna beredning utan att fördenskull på frågans nuvarande stadium kunna framföras som alternativt förslag. Vidare är det önskvärt, att denna förlängning av den praktiska utbildningstiden till realiter ett år i möjligaste mån kompenseras genom en effektivare anordning av framför allt det förberedande studiet, som sedan en mansålder är förlagt till den humanistiska sektionen av universitetets filosofiska fakultet. Utskottets majoritet, delvis med sanktion från universitetshåll, ville pröva utvägen att låta dessa studier inrymmas i den teologiska fakultetens studieordning och avskaffa

den preliminärexamen, vars motsvarighet inom juridiska och medicinska fakulteterna för länge sedan skattat åt förgängelsen utan att efterlämna något större tomrum. Mötets behandling av alla dessa spörsmål, som skedde under allt större resfeber mötets sista dag, till yttermera visso en måndag, kom att mynna ut i en så vid formulering, att under mötets välsignelse i lika mån ställdes in-K. M:ts domslut utskott, reservanter och diskussionsinlägg i plenum. Man avvaktar nu, icke utan en viss nyfikenhet, den salomoniska dom, som skall följa som svar på denna förtroendefulla gest från mötets sida. Det gäller ju bland annat det för lekmanen säkerligen något dunkla problemet, om varje präst i vår kyrka under sin studietid skall lära sig det hebreiska språk, på vilket Gamla Testamentets grundtext är avfattad. Det har emellertid visat sig i hög grad ägnat att sätta andarna i rörelse och utlösa ömsom uttryck för något som liknar hänförelse, ömsom känslor av helt motsatt art, som vi i detta sammanhang icke anse skäligt eller ens rådligt att närmare beskriva. Alltnog. När frågorna, som voro mötets »stora», i varje fall mest omfattande, blivit »lösta», kan det vara skäl att återkomma härtill.

Man hade kanske önskat, att detta möte också fått syssla med frågan om sin egen reformering. Det förslag av sakkunniga, som varit på remiss, hade dock icke hunnit förarbetas för avgörande redan nu. Även nästa möte blir alltså efter den gamla ordningen. *En* fördel kan verkligen dess relativt ringa omfattning anses ha, kännbar åtminstone för dem som fått vara med: man hinner trots den korta arbetstiden personligen lära känna varandra. De exempel på god arbetsgemenskap och minnen av personlig hängivenhet för uppgiften, som icke minst det mer förtroliga utskottsarbetet givit, bär jag för egen del med mig som de bästa minnena från det första kyrkomöte, jag fått besöka. Och jag kan icke neka till, att den åldrande kyrkvärden från en av våra mest avlägsna bygder och hans av kärlek till fädernas kyrka burna ord vid den kollation, varmed utskottet beseglade slutet på sin arbetsmöda, fått något av symbolisk innebörd för den samklang av trofasthet och hoppfullhet, som kanske ändå till sist kan kallas mötets melodi.